

Yhteen vai erikseen –keskustelun ratkaisut ja kentän 020 uudet ohjeet

Kuvailun asiantuntijaryhmien työpaja 22.11.2022

Minna Kantanen

Kansalliskirjasto

Sisältö

Taustat

KUMEAn pienryhmän toiminnasta

Tavoitteet

Tulokset

Kentän 020 uudet ohjeet (luonnos)

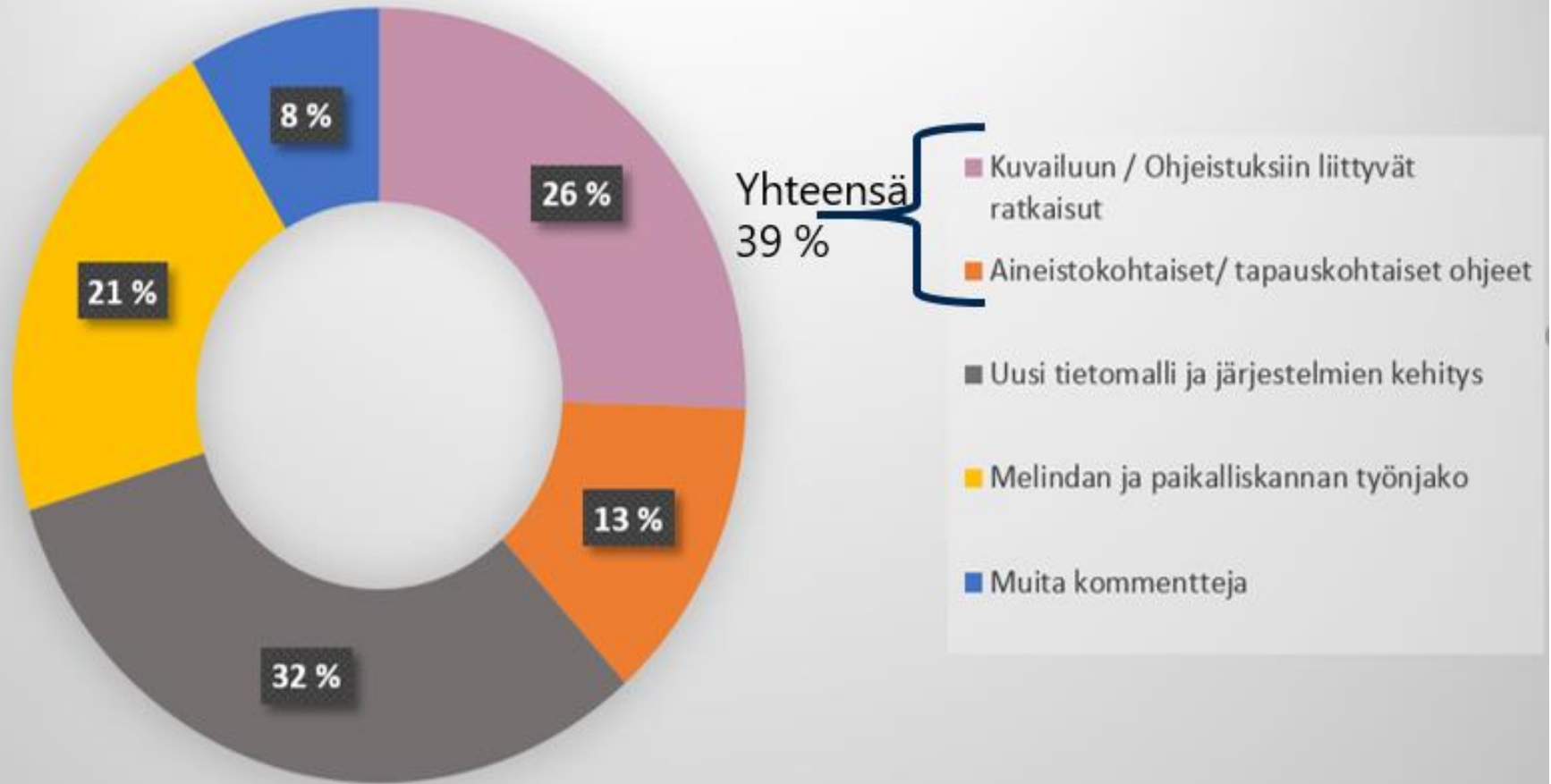
Kansityyppi vs. sidostyyppi – uudet käytännöt

Taustat

2021

- Keskusteluun nousi, voiko samaan tietueeseen tallentaa useamman manifestaation tietoja eli kuvailla esimerkiksi sekä sidotun että nidotun version samaan tietueeseen
 - Eri kirjastoilla erilaisia käytäntöjä
- Aiheena Kirjastoverkkopäivien työpajassa 28.10.2021
 - Materiaalit [Case: sama vai eri tietue - materiaalit, muistiinpanot, jatkotoimenpiteet](#)
 - Työpajassa yhteistä keskustelua ratkaisuksista
- Työpajan jälkeen
 - KUMEA tarkensi 020 kentän ohjeistusta sovellusoppaaseen
 - Talonmiehen tuokiossa 9.12. kerrottiin KIVEPÄ-työpajan tuloksista ja Mentimeter-kyselyssä esitetyistä ratkaisuehdotuksista [Esite](#)
- Joulukuussa 2021 KUMEA päätti perustaa pienryhmän jatkamaan aiheen käsittelyä

Miten ratkaisisit ongelman? N= 47

Yhteen vai erikseen – pienryhmä 2022

- Pia Backman (Åbo Akademis Bibliotek)
- Martin Engberg (Kansalliskirjasto)
- Katja Hyvärinen (Itä-Suomen yliopiston kirjasto)
- Minna Kantanen (Kansalliskirjasto, kokoonkutsuja)
- Jarmo Louet (Jyväskylän kaupungin kirjasto)
- Sini Neuvonen (Espoon kaupunginkirjasto)
- Satu Niininen (Kansalliskirjasto)
- Heidi Ronkainen (Kansalliskirjasto)
- Anne-Mari Salmela (Turun yliopiston kirjasto)
- Irina Vikman (Hämeen ammattikorkeakoulun kirjasto)

Pienryhmän tavoite ja toiminta 2022

- Alkukeskusteluissa tiedostettiin, että kirjastojen erilaiset käytännöt eivät todennäköisesti olisi yhteen sovitettavissa
- Ryhmän tavoitteeksi muotoutui:
 - nykytilan ja erilaisten tarpeiden kartoitus
 - eri ratkaisuvaihtoehtojen tutkiminen ja valinta
 - laatia selkeä käytännön ohjeistus erilaisiin tilanteisiin
- Ryhmä kokoontui 11 kertaa / 2022
- Paljon keskustelua nykytilasta, eri kirjastojen erilaisista tarpeista ja käytännöistä

Nykytilan ja erilaisten tarpeiden kartoitus

- Kirjastojen käytännöt ja tarpeet perusteluineen koottiin taulukkoon
- Huomattiin eroja kuvailukäytännöissä
 - kirjastosektoreittain
 - kansallisbibliografia
 - korkeakoulukirjastot
 - yleiset kirjastot
 - aineistotyypeittäin
 - painetun aineiston eri kansityypit
 - verkkoaineistojen eri tiedostotyypit
- Tapauskohtaisia eroja kuvailuissa:
 - Suomessa kuvailtu kotimainen aineisto vs. ulkomaisen aineiston poimintatietueet
 - erilaisia tulkintoja siitä, mikä on uusi painos ja mikä lisäpainos

Eri ratkaisuvaihtoehtojen tutkiminen ja valinta

- Tilannekartoituksen perusteella tavoitteena ei voinut olla joko/tai-ratkaisu eli aina yhteen tai erikseen
- Yhden ratkaisumallin sijaan haettiin aineisto- tai tapauskohtaisia ohjeita erilaisiin tilanteisiin Melinda-kuvailussa
 - milloin tarvitaan uusi kuvailu
 - milloin voidaan kuvailla samaan tietueeseen
- RDA-ohjeiden lisäksi myös puhuttiin formaateista, järjestelmistä, kirjastojen tarpeista jne.
 - pyrittiin huomioimaan Melinda-kuvailu ja paikalliskannat
 - keskusteltiin myös tulevasta kuvailun muutoksesta
 - linkitetty data ja siirtymä MARC 21 –formaattista BIBFRAMEen
 - nykyiset järjestelmät ja käytännöt vs. uuden tietomallin mukaiset järjestelmät

Ratkaisuperiaatteista 1/2

- Perusteluja ratkaisuille etsittiin RDA:sta
 - sekä nykyistä Toolkitiä että uudistunutta RDA:ta tutkittiin
 - ratkaisut perustuvat nykyiseen Original Toolkitiin
- RDA: Uusi kuvailu kun manifestaation ydinelementeissä tapahtuu muutos
 - Esimerkiksi kun päänimeke, kustantaja tai ISBN vaihtuu, kyseessä on uusi manifestaatio
 - RDA:ssa ei suoraa ohjetta, kuvaillaanko sidottu ja nidottu versio yhteen vai erikseen
- Kansallisbibliografian tarve kuvailla painetut manifestaatiot erikseen
 - Jos muut kuvailisivat samat manifestaatiot yhteen tietueeseen, syntyisi tuplatietueita
- Jos verkkoaineistojen eri tiedostomuodot kuvaillaan samaan tietueeseen, tietueisiin tulee paljon tuplakenttiä, koska eri tiedostoformaateilla on erilaisia ominaisuuksia (ml. saavutettavuusominaisuudet)

Ratkaisuperiaatteista 2/2

- Kotimainen ja ulkomainen voidaan kuvailla eri tavalla
 - Kotimainen aineisto kuvaillaan noudattaen kansallisbibliografia-kuvailun ratkaisuja eli eri kansityypit ja tiedostomuodot erikseen.
 - tähän on yksi poikkeus
 - Ulkomailta poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä eri kansityyppien ja tiedostomuotojen kuvailu samaan tietueeseen.
- Tarkennettiin painokseen liittyviä käsitteitä uusi painos – uudistettu painos – muuttumaton lisäpainos
 - RDA:ssa painostieto ja tieto nimetystä uudistetusta painoksesta ovat manifestaation ydinelementtejä -> uusi kuvailu

Selkeä käytännön ohjeistus erilaisiin tilanteisiin

- Tämän kolmas tavoite oli helppo toteuttaa sitten, kun tavoitteet 1 ja 2 oli saavutettu.
- Tuloksena [uusi ohjeistus kenttään 020 \(luonnos\)](#)
 - Hyväksyttiin Kumean kokouksissa 2.11.2022 & 16.11.2022
 - Esittely muille kuvailun asiantuntijaryhmille työpajassa 22.11.2022
 - Seuraavaksi esittely kaikille kuvailijoille Melinda 10 vuotta –työpajassa 29.11.2022

Uusien ohjeiden käyttöönotosta

- Voidaan ottaa käyttöön
 - kun muutokset viety RDA-sovellusohjeeseen ja muihin ohjeisiin
 - vaikutuksia myös muihin kenttiin kuin 020 ja muihin ohjeisiin (esim. työohjeeseen Verkkoinneistot)
- Tarvitaan lisätiedotusta ja ehkä myös kertausta esim. Talonmiehen tuokioissa
- Tietueisiin ei tehdä takautuvia korjauksia
- Kumea palaa käyttöönoton aikatauluun kokouksessa 14.12.2022

Milloin uudet ohjeet otetaan käyttöön?

Jos vaikka vuodenvaihteessa?

Milloin tehdään uusi kuvailu Melinda- metatietovarannossa? - uusia ohjeita 020 kentässä

Uusi julkaisu, jolla uusi ISBN-tunnus

- Uusi kuvailu tehdään, kun kuvailtavana on uusi teos, uudistettu painos tai uusi manifestaatio eli yleensä aina kun julkaisun ISBN-tunnus on muuttunut.
- Uusi kuvailu tehdään, kun julkaisun kustantaja vaihtuu
 - Jos uudella manifestaatiolla on sama ISBN-tunnus kuin aiemmalla manifestaatiolla, merkitään aiemman manifestaation ISBN virheelliseksi osakenttään 020#z. Kotimaisessa aineistossa pyydä uudelle manifestaatiolle uusi ISBN Suomen ISBN-keskuksesta: isbn-keskus (at) helsinki.fi.
 - Tapauksissa, joissa kustantaja on sulautunut toiseen kustantajaan tai kustantajan nimi on vaihtunut, mutta julkaisun ISBN on pysynyt samana, merkitään ensisijaisessa tiedonlähteessä oleva kustantaja mukaan lisäpainoshuomautukseen oikeaksi kustantajaksi. Ks. lisää kentän [500 ohjeista](#)

Julkaisulla on kaksi kustantajaa

- Kun julkaisulla on kaksi kustantajaa, molempien ISBN tunnukset merkitään samaan tietueeseen

ESIMERKKI <https://melinda.kansalliskirjasto.fi/byid/009599252>

020 ## #a 978-951-583-354-9 #q Svenska litteratursällskapet i Finland #q sidottu

020 ## #a 978-91-7353-871-8 #q Atlantis #q sidottu

Uudet painokset

- Uusi painos kuvaillaan uuteen tietueeseen, koska painostieto ja tieto nimetystä uudistetusta painoksesta ovat manifestaation ydinelementtejä - RDA 2.5 [Painostiedot](#)
 - Uudella painoksella on yleensä oma ISBN-tunnus
 - Jos uudistettu painos ilmestyy aiemman painoksen ISBN-tunnuksella, merkitään aiemman painoksen ISBN virheelliseksi osakenttään 020#z. Kotimaisessa aineistossa pyydä uudelle manifestaatiolle uusi ISBN Suomen ISBN-keskuksesta: isbn-keskus (at) helsinki.fi.
 - Jos uudella painoksella on sama sisältö ja sama ISBN kuin aiemmalla painoksella, kyseessä on lisäpainos. (ks. seuraava dia)

Lisäpainokset

RDA - Muuttumattomat lisäpainokset [RDA 2.5.6.3](#)

SKL: Huomautus muuttamattomista lisäpainoksista merkitään Melinda-tietovarannossa kenttään 500.

ESIMERKKI

500 ## ‡a Lisäpainokset: Lisäpainos 2010.

- Ks. lisää kentän [500 ohjeista](#)
 - Jos julkaisun myöhempi muuttamaton lisäpainos ilmestyy ISBN-numerollisena ja alkuperäisestä tietueesta puuttuu ISBN, niin lisäpainoksen ISBN merkitään alkuperäisen tietueen 020-kenttään ja ISBN-numeron perään osakenttään ‡q tieto siitä, minkä painoksen ISBN on kyseessä.

Tarvepainatteen

- Tarvepainatteen kuvaillaan alkuperäisen julkaisun kanssa samaan tietueeseen, jos niillä on sama ISBN.
- Jos tarvepainatteella on oma ISBN, se kuvaillaan uuteen tietueeseen.

Eri kansityypit - kotimainen aineisto

- Kotimaisessa aineistossa Melinda-kuvailussa noudatetaan Fennica-kuvailun käytäntöä, jossa eri ISBN-tunnuksilla ilmestyvät kansityypit kuvaillaan erikseen
 - Poikkeuksena on tapaus, kun julkaisun kova- ja pehmeäkantisen versio ilmestyvät samaan aikaan ja molempien ISBN-tunnukset on merkitty julkaisuihin. Silloin kova- ja pehmeäkantinen versio voidaan kuvailla samaan tietueeseen.
- Jos paikalliskannoissa tehdään Melinda-kuvailusta poikkeavia ratkaisuja, näitä tietueita ei saa viedä Melindaan.

Eri kansityypit - ulkomainen aineisto

- Ulkomainen aineisto kuvaillaan useimmiten hyödyntämällä tietuepoimintaa.
- Poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä kova- ja pehmeäkantisen version kuvailu samaan tietueeseen.

Erilaiset tiedostomuodot - kotimainen verkkoaineisto

- Kotimaisessa verkkoaineistossa eri tiedostomuodot kuvaillaan Melindaan erikseen.
- Jos paikalliskannoissa tehdään Melinda-kuvailusta poikkeavia ratkaisuja, näitä tietueita ei saa viedä Melindaan

Erilaiset tiedostomuodot - ulkomainen verkkoaineisto

- Ulkomainen aineisto kuvaillaan useimmiten hyödyntämällä tietuepoimintaa.
- Poimituissa tietueissa voidaan noudattaa niiden kuvailuratkaisuja ja hyväksyä verkkoaineistojen eri tiedostomuotojen kuvailu samaan tietueeseen.

Osakenttien 020 #q+ 340 #l + 563 #a käytöstä

Kansityyppi ja sidosasu MARC 21 -formaatissa

020 ISBN-TUNNUS

#q Tarkentava tieto

340 FYYSINEN TALLENNE

#l Sidosasu

563 HUOMAUTUS SIDOKSESTA

#a Huomautus sidoksesta

020 #q

- Osakenttään #q merkitään osakentän #a tai #z tunnusta tarkentava tieto
 - Aiemmin sidosasu, mutta 1.11.2021 alkaen kansityyppi (tietueissa näkee molempia, koska takautuvia korjauksia ei ole tehty)
 - Esimerkiksi: kovakantinen/pehmeäkantinen/kierreselkä ... (ja vanhoissa tietueissa: sidottu, nidottu ...)
 - Pelkkää osakenttää #q ei voi merkitä
- > jos julkaisulla ei ole ISBN-tunnusta, kansityyppiä ei voi merkitä kenttään 020 #q
- > näissä tapauksissa Suomessa on käytetty huomautuskenttää 563 (Huomautus sidoksesta), jonne on merkitty sama tieto kuin olisi merkitty osakenttään 020 #q (aiemmin sidosasu ja 1.11.2021 alkaen kansityyppi)

563 #a Huomautus sidoksesta

- Kentän kuvaus MARC 21 –formaatin suomennoksessa:
Tarkoitettu käytettäväksi pääasiassa antikvaaristen aineistojen, kuten harvinaisten kirjojen ja muiden erikoisaineistojen kuvailussa. Kenttää ei tule käyttää kausijulkaisujen vuosikertasidosten kuvaamiseen.

-> formaatin näkökulmasta väärä paikka merkitä sidosasu tai kansityyppi

340 #l Sidosasu

- Uusi osakenttä formaattiin 12/2021
- Lisätty formaatin suomennokseen 6/2022
- [Kumean kesäkuun 2022 kokousten yhteismuistiossa:](#)
 - 340 #l osakenttään voi merkitä sidosasun tai RDA:n sidostyyppin kontrolloidusta sanastosta, mutta tässä käytettävät termit puuttuvat vielä Metatietosanastosta.
 - Kumea ohjeistaa osakentän käytöstä, kun termit on lisätty Metatietosanastoon.
- Tilanne 11/2022:
 - 340 #l osakenttä ei vielä käytössä
 - käyttöönotto mahdollista sitten, kun osakenttä on lisätty kirjastojärjestelmiin

Osakenttien 020 #q+ 340 #l + 563 #a oikea käyttö

020 #q - kansityyppi

340 #l – sidosasu tai sidostyyppi, joka merkitään kontrolloidun sanaston terminä

563 #a – vapaamuotoinen huomautus sidoksesta harvinaisten kirjojen ja muiden erikoisaineistojen kuvailussa (tarvittaessa kuvailijan harkinnan mukaan)

Koska 340 #l osakenttää ei voi käyttää, tätä oikeaa käyttöä ei voi vielä toteuttaa.

020 #q + 563 #a – siirtymävaiheen käytäntö

- Jos sekä osakenttä #a että #z puuttuvat, kansityyppiä ei merkitä ollenkaan.
 - Näissä tapauksissa voidaan merkitä sidosasu (sidottu/nidottu...) toistaiseksi kenttään 563, kunnes saadaan käyttöön kenttä 340 #l.
 - Kun osakenttää 340 #l saadaan käyttöön, Melindaan tehdään korjausajo, jossa 563-kentän kontrolloidun sanaston mukaiset sidosasutermi siirretään kenttä 340 #l.

Huom!

- Aineistokohtaisesti kansityypin voi merkitä myös muiden tunnistenumero kenttien osakenttään #q.
 - Esimerkiksi Fennica-kuvailussa ISBN:ttömille julkaisuille merkitään kenttä 015 (Kansallisbibliografiatunnus), jonne tallennetaan myös kansityyppi osakenttään #q.

Muutokset osakenttien 020 #q+340 #l + 563 #a käytössä

MARC 21 -kenttä	31.10.2021 asti	1.11.2021-31.12.2022?	1.1.2023 alkaen?	syksyllä 2023?
020 #q	sidosasu	kansityyppi	kansityyppi	kansityyppi
340 #l				sidosasu tai RDA:n sidostyyppi
563 #a	huomautus sidoksesta + sidosasu, jos ei voi käyttää 020 #q	huomautus sidoksesta + kansityyppi, jos ei voi käyttää 020 #q	huomautus sidoksesta + sidosasu, jos ei kansityyppiä osakentässä 020 #q	huomautus sidoksesta

Kiitos.

minna.kantanen@helsinki.fi